

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет

**МІЖНАРОДНІ КРЕДИТНО-РОЗРАХУНКОВІ
ТА ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ**

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 073 «Менеджмент»**

Київ 2017

УДК 336.744:339.72(076.5)

ББК У268.6р + У262.535р

М 58

Укладачі: Т.Г. Остапенко, Т.В. Кузнєцова, Е.І . Данілова

Рецензент: К.М. Разумова

Внесок кожного автора:

Остапенко Т.Г. – теми 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5;

Кузнєцова Т.В. – теми 2.2, 2.3, 2.4;

Данілова Е.І. – теми 1.6, 1.7, 2.1.

Затверджено методично-редакційною радою
Національного авіаційного університету (протокол № ___, від
«_____» 2017 р.)

Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні

М 58 операції: методичні рекомендації до самостійної роботи студентів / уклад.: Т.Г. Остапенко, Т.В. Кузнєцова, Е.І. Данілова. – К.: НАУ, 2017. – 36 с.

У методичних рекомендаціях надаються загальні вказівки щодо виконання самостійних завдань та задач з основних розділів дисципліни «Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції».

Призначенні для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 073 «Менеджмент» ОС «Магістр».

Розраховано на студентів вищих навчальних закладів, що навчаються за програмою спеціалістів та магістрів при впровадженні модульно-рейтингових технологій у навчальний процес.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
МОДУЛЬ 1. ВАЛЮТНІ, РОЗРАХУНКОВІ ТА КРЕДИТНІ ОПЕРАЦІЇ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН.....	5
Тема 1.1. Валютні цінності, валютні ринки та валютні курси.....	5
Тема 1.2. Особливості здійснення конверсійних валютних операцій.....	10
Тема 1.3. Встановлення кореспондентських відносин між комерційними банками різних країн.....	11
Тема 1.4. Засоби здійснення міжнародних платежів: чеки, тратти, міжнародні платіжні доручення.....	14
Тема 1.5. Недокументарні та документарні форми міжнародних розрахунків.....	17
Тема 1.6. Методи міжнародних короткострокових кредитів.....	20
Тема 1.7. Традиційні та нетрадиційні методи середньострокових міжнародних кредитів.....	22
МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН.....	25
Тема 2.1. Експортний контроль у зовнішньоекономічній діяльності підприємств, що здійснюють активні валютно-фінансові операції.....	25
Тема 2.2. Гарантії подолання ризиків в міжнародних кредитно-розврахункових та валютних операціях.....	27
Тема 2.3. Правові основи регулювання міжнародних кредитно-розврахункових та валютних операцій в Україні.....	30
Тема 2.4. Міжнародне валютно-фінансове право як засіб регулювання міжнародних кредитно-розврахункових та валютних операцій.....	33

ВСТУП

Дисципліна «Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції» викладається для студентів спеціальності 073 «Менеджмент» ОС «Магістр» спеціалізації «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності».

Вона входить до блоку нормативних дисциплін, що відповідає державному стандарту підготовки фахівця.

Предметом навчальної дисципліни є сутність, головні теоретичні та практичні аспекти здійснення міжнародних кредитних, розрахункових та валютних операцій на рівні держави,галузі та підприємства.

Особливістю викладання дисципліни «Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції» є виконання самостійної роботи та розв'язання типових та специфічних задач.

Розрахункові операції є практичною стороною виконання платежів за міжнародні поставки товарів та послуг. Від обраного механізму розрахунків залежить якість поставки та оптимізація відносин у міжнародному середовищі різнонаціональних контрагентів.

Кредитні операції є достатньо поширеними. Вони визначаються необхідністю залучення коштів для здійснення експортних чи імпортних операцій. Фінансування зовнішньоторговельних операцій характеризує потребу даного підприємства у зовнішніх коштах та нестачі власних коштів.

Ситуаційні завдання та типові і специфічні задачі вирішуються на основі методик, розроблених викладачам и кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств НАУ.

Окремі завдання та задачі об'єднані у межах модулів. Вивчення дисципліни передбачає виконання самостійної роботи з двох модулів та однієї курсової роботи (яка є третім модулем).

МОДУЛЬ 1. ВАЛЮТНІ, РОЗРАХУНКОВІ ТА КРЕДИТНІ ОПЕРАЦІЇ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ВАЛЮТНО- ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Тема 1.1. Валютні цінності, валютні ринки та валютні курси

Теоретичне обґрунтування теми. Валютні цінності – це цінності, по відношенню до яких валютним законодавством держави встановлено особливий режим перетину кордону. До валютних цінностей в Україні відносять :

- валіту України (гривні);
- іноземну валіту (долари, євро, єни тощо);
- платіжні документи України (чеки, векселі, тратти тощо);
- іноземні платіжні документи;
- цінні папери України (акції, облігації тощо);
- іноземні цінні папери;
- монетарні метали (золото, срібло, платина найвищої проби у злитках).

Основною валютною цінністю є валіта. Грошова одиниця стає валютою після того, як починається її обмін на грошові одиниці інших країн. Визначення валіти, у широкому розумінні, - що грошові знаки певних країн, які можуть бути конвертовані у валюти інших країн світу та можуть бути використані для кредитних, розрахункових та валютних операцій.

Існує таке поняття, як євровалюта. Цій термін почав використовуватися після другої світової війни, коли для виконання плану Маршала, як допомоги країнам Західної Європи, в ці країни прийшла значна кількість доларової маси і використовувалася для відновлення економіки західноєвропейських держав. Ці долари почали називатися «євродолари». З тих часів валіта, що поширюється за межами країни походження, називається євровалютою. Так, наприклад, єна, що обертається в Аргентині, називається «євроєна».

Валіта та євровалюта є об'єктом розвитку та функціонування валютних ринків. валютний ринок – це сукупність попиту та

пропозиції на валютні цінності, яка може бути сформована в межах певних географічних грошових центрів. Наприклад: Нью-Йорк, Лондон, Франкфурт, Женева, Токіо тощо. Існують такі види валютних ринків:

- регіональні – ринки, що охоплюють попит та пропозицію валюти в межах певного регіону світу;
- національні – ринки, що охоплюють дії щодо попиту та пропозиції на валюту в межах національних кордонів держави;
- спеціальні – ринки євровалют, ринки відсоткових ставок на валюту тощо;
- ринки валютних операцій – форвардні, ф'ючерсні, опціонні та свопів;
- ринки в залежності від рівня організації:
- біржові – ринки, які охоплюють формування валютних курсів на валютних біржах, основна функція яких є саме проведення дій стосовно визначення попиту та пропозиції на валюту. Біржові валютні ринки формуються діяльністю центрального банку країни та уповноваженими банками країни;
- позабіржові - ринки міжбанківські, суб'єктами яких є уповноважені банки та їх клієнти-підприємства. Основна функція цих банків – здійснення валютних операцій, а саме: депозитних, кредитних, конверсійних тощо.

На біржових валютних ринках утворюється валютний курс. Валютним курсом є ціна однієї валюти однієї країни, визначена у певній кількості грошових одиниць іншої держави. Визначення валютних курсів називають котируванням. Повне котирування передбачає визначення курсу і продавця, і покупця. Різниця між курсом продавця і покупця називається «маржа» та є джерелом прибутку особи, що здійснює котирування. Розрізняють такі види котирування, як «пряме» та «зворотне». Пряме котирування – це визначення одиниці іноземної валюти у певній кількості національних грошових одиниць (1 долар = 26 гривень). Зворотне котирування – це визначення одиниці національної валюти у певній кількості іноземних грошових одиниць (1 гривня = 0,5 єн).

Валютний курс впливає на формування таких понять, як конвертованість валют, коли є вільно-конвертовані, частково-конвертовані та неконвертовані (замкнені) валюти.

Визначення цих категорій валют залежить від пояснення таких властивостей, як внутрішня та зовнішня оберненості валют. Так, внутрішня оберненість – це можливість для резидентів та нерезидентів обміняти валюту в середині даної країни (коли, наприклад, гривні можуть бути обмінені межах кордонів України українськими резидентами та резидентами інших держав). Поняття резидент залежить від місця реєстрації особи – якщо в межах України зареєстрована особа, для України вона – резидент. Зовнішня оберненість – це можливість для резидентів та нерезидентів обмінювати валюту за межами країни походження (коли, наприклад, гривня могла б обмінюватися в інших країнах на валюти інших держав).

Отже, в залежності від комбінації цих властивостей розрізняють такі категорії:

- вільно-конвертована валюта – це валюта, що має і внутрішню, і зовнішню оберненість. Режим вільної конвертації підтримують 44 валюти світу. До цих валют відносять зокрема долар США, євро, швейцарський франк, японську єну тощо;

- частково-конвертована валюта – це валюта, що має або лише внутрішню, або лише зовнішню оберненість. Так, більшість країн світу підтримують режим часткової конвертації з присутньою внутрішньою оберненістю та відсутньою зовнішньою (це українська гривня, яка вільно може обертатися в середині України, та майже не обернена за межами нашої країни);

- неконвертована (замкнена) валюта, що не має жодної з властивостей. Режим неконвертації підтримують лише поодинокі валюти (валюта Північної Кореї та деяких країн Африки), адже це економічно недоцільно.

Всі зазначені аспекти складають таке явище, як валютна система. Валютна система – є сукупністю важелів, які впливають на формування валютних курсів та здійснення валютних операцій. Існують такі рівні валютної системи: національна, регіональна та світова.

Від світової валютної системи залежить ефективність функціонування регіональної та національної валютних систем. Світова валютна система, створена Паризькою та Генуезькою валютними конференціями, починалася з системи Золотого Стандарту. У ХХ сторіччі існувала Бреттон-Вудська система (1944 – 1971рр.), а з 1978 року створена Ямайська світова валютна система, яка діє і до сьогодні.

Питання (завдання) для самостійної роботи:

- 1.Що слід розуміти під терміном «валюта»?
- 2.Які складові національної валютної системи?
- 3.Дайте визначення світової валютної системи.

Список рекомендованої літератури:

1. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: Підручник. – 5-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 582с.
2. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.93 р. № 15-93 (Зі змін. та доповн.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>
3. Петрашко Л.П. Валютні операції: навч. посіб. / Л.П. Петрашко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 271с.
4. Подреза С.М. та ін. Міжнародні фінансові операції та експортний контроль: навч. посібник: у 2-х ч. / С.М. Подреза, Г.С. Гуріна, О.М. Гришуткін, Т.Г. Остапенко. – К.: Зовнішня торгівля, 2016. – Ч.1. Міжнародні кредитно-розрахункові й валютні операції. – 328с.

Методичні рекомендації:

1. Прочитати та опрацювати Декрет КМУ «Про систему валютного регулювання та контролю» на підготовці есе щодо національної валютної системи в Україні.
2. На основі опрацьованої літератури підготувати відповіді на питання для самоконтролю.

Питання для самоконтролю:

1. Які характерні риси Паризької системи золотого стандарту?
2. Охарактеризуйте Генуезьку систему золотодевізного стандарту.

3. Назвіть головні особливості світової валютної кризи 1926-1933 рр.
4. Проаналізуйте хід підготовки та підписання Бреттон-Вудської валютно-фінансової системи.
5. Назвіть основні принципи функціонування Бреттон-Вудської та Ямайської валютних систем.

Тема 1.2. Особливості здійснення конверсійних валютних операцій

Теоретичне обґрунтування теми. Валютні операції – це операції з передачі права власності на валютні цінності. Всі валютні операції поділяються на поточні та термінові.

Поточними валютними операціями є операції з коротким періодом валютування. Дата валютування – є датою поставки валути контрагенту. До поточних валютних операцій відносять операції «тод», «том», «спот». Операції «тод» передбачають поставку валути на сьогодні, коли сьогодні ми постачаємо валуту та одержуємо натомість іншу валуту в межах одного робочого дня (поставка «сьогодні на сьогодні»). Операції «том» передбачають поставку валути на наступний робочий день – «сьогодні на завтра». І операції «спот» передбачають поставку валути на другий робочий день («сьогодні на післязавтра»).

На операції «спот» припадає 60 % ринку всіх валютних операцій світу. Але для того, щоб застрахувати підприємницьку діяльність від валютних ризиків необхідно використати термінові валютні операції.

До термінових валютних операцій відносять операції з тривалим періодом валютування, коли контракт на обмін валют укладається сьогодні, а валютування відкладено на певний термін у майбутньому. Типами термінових валютних операцій є: форварди, опціони, свопи та ф'ючерси.

Найпоширенішою формою термінових валютних операцій є форвардні операції. Це реальні операції, які передбачають реальну поставку валути клієнту банку чи валютної біржі. Принцип здійснення цих валютних операцій такий – укладання контракту на поставку валути сьогодні із визначеним валютним

курсом та окресленою датою валютування у майбутньому. Ці контракти не стандартизовані, а індивідуальні і є «твірдими». Це означає, що відмовитися від нього не можливо, навіть якщо курс валюти на ринку є більш сприятливий, ніж у форвардному контракті. Форвардний курс не визначається, а розраховується і становить додавання різниці між процентом за кредитом та депозитом за даною валютою до поточного валютного курсу. Як зазначалося, ці угоди є такими, що визначаються кожного разу індивідуально. Єдине, що відповідає стандарту це – період обміну валют, і ці періоди становлять 1, 2, 3, 6, 9, 12 місяців.

Валютні опціони є іншим видом валютних операцій, які необхідно викупити. Так, клієнти сплачують банку певну суму (купують опціон) за можливість, а не зобов'язання, обміняти певну суму валюти у майбутньому. Навіть, якщо на дату валютування курс на ринку буде більш сприятливий ніж у контракті з банком, клієнт може відмовитися від своїх зобов'язань, але сплачену на початку суму коштів йому не повертають. Розрізняють такі типи (стилі) опціонів: європейський опціон може бути виконаний лише в останній день опціонного періоду; американський опціон може бути виконаний у будь-який час протягом всього опціонного періоду.

Валютні свопи – це валютні операції, які об'єднують купівлю чи продаж валюти на умовах «спот» з одночасною зворотною угодою тієї ж самої валюти на певний період на умовах «форвард». Тобто здійснюється комбінація двох протилежних конверсійних угод на однакові суми, але з різними датами валютування. Розрізняють такі види класичних свопів: репорт – це продаж валюти на умовах «спот» та одночасна купівля на умовах «форвард»; депорт – це купівля валюти на умовах «спот» та продаж на умовах «форвард».

Валютними ф'ючерсами називають контрактні угоди на купівлю чи продаж стандартизованої суми іноземної валюти за стандартизованою специфікацією валют за договірною ціною.

Питання (завдання) для самостійної роботи:

1. Назвіть найбільші світові ринки золота.
2. Яка частка золота в структурі офіційних золотовалютних резервів розвинутих країн?

3. Охарактеризуйте поняття «валютні операції» у вузькому та широкому розумінні.

Список рекомендованої літератури:

1. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: Підручник. – 5-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 582с.

2. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.93 р. № 15-93 (Зі змін. та доповн.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>

3. Петрашко Л.П. Валютні операції: навч. посіб. / Л.П. Петрашко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 271с.

4. Подреза С.М. та ін. Міжнародні фінансові операції та експортний контроль: навч. посібник: у 2-х ч. / С.М. Подреза, Г.С. Гуріна, О.М. Грищукін, Т.Г. Остапенко. – К.: Зовнішня торгівля, 2016. – Ч.1. Міжнародні кредитно-розрахункові й валютні операції. – 328с.

Методичні рекомендації:

1. Прочитати та опрацювати Декрет КМУ «Про систему валютного регулювання та контролю» на підготовувати есе щодо використання валюти та валютних цінностей в Україні.

2. На основі опрацьованої літератури підготувати відповіді на питання для самоконтролю.

Питання для самоконтролю:

1. Які форми валютних операцій використовуються на валютних біржах?

2. Які валютні операції належать до поточних, а які до термінових?

3. Що таке валютний арбітраж?

4. Дайте визначення категорії «міжнародні розрахункові операції».

Тема 1.3. Встановлення кореспондентських відносини між комерційними банками різних країн

Теоретичне обґрунтування теми. Кореспондентські рахунки банки використовують з метою обліку розрахунків, які здійснює

один банк за дорученням та на кошти іншого банку на осейнові підписаного кореспондентського договору (домовленості).

Відкриття кореспондентських рахунків банків-резидентів та нерезидентів як в іноземній валюті так і у гривнях здійснюється згідно з: 1) Декретом КМУ «Про систему валютного регулювання і контролю»; 2) Положенням НБУ «Про відкриття та функціонування в уповноважених банках України рахунків банків-кореспондентів в іноземній валюті та гривнях».

Уповноважені банки можуть укладати угоди про відкриття кореспондентських рахунків в іноземній валюті після одержання ліцензії НБУ на здійснення валютних операцій.

Цими документами визначається: порядок відкриття кореспондентських рахунків та встановлення кореспондентських відносин; порядок ведення і режим кореспондентських рахунків в іноземній валюті; порядок ведення і режим кореспондентських рахунків банків-нерезидентів у гривнях, відкритих в уповноважених банках України; порядок закриття кореспондентських рахунків.

Кореспондентські рахунки в гривнях використовуються для здійснення резидентами рахунків за експортно-імпортні операції з нерезидентами. Такі розрахунки можуть здійснюватися лише через кореспондентські рахунки банка-нерезидента, який зареєстрований у тій самій країні, що й нерезидент. Не можуть здійснювати розрахунки у гривнях через кореспондентські рахунки банків-нерезидентів, представництва, філії та інші підрозділи нерезидентів.

Функції контролю за здійсненням операцій через кореспондентські банків-нерезидентів у гривнях покладені на уповноважені банки України.

Розрахунки між резидентами України через кореспондентські рахунки банків-нерезидентів в гривнях забороняються. Надання кредитів овердрафт в гривнях банкам-нерезидентам не дозволяється.

У випадку здійснення через кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у гривнях розрахунків між резидентами та нерезидентами за операції купівлі-продажу товарів гривня, як

валюта розрахунків, має бути передбачена в укладених домовленостях.

Питання (завдання) для самостійної роботи:

1. Крос-культурні особливості систем міжбанківських розрахунків.
2. Поняття «кореспондентські міжбанківські відносини».
3. Основний зміст і мета встановлення кореспондентських відносин.
4. Процес створення кореспондентських відносин.

Список рекомендованої літератури:

1. Банківські операції: підручник / за ред. В.І. Міщенка, Н.Г. Слав'янської. – К.: Знання, 2010. – 227с.
2. Васюренко О.В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навч. посіб. / О.В. Васюренко, К.О. Волохата. – К.: Знання, 2009. – 63с.
3. Кривов'яз Т.В. Міжнародні кредитно-розрахункові операції в банках: навч. посіб. / за наук. ред. М.І. Сивульського. – К.: Університет «Україна», 2009. – 327с.
4. Петрашко Л.П. Валютні операції: навч. посіб. / Л.П. Петрашко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 271с.
5. Подреза С.М. та ін. Міжнародні фінансові операції та експортний контроль: навч. посібник: у 2-х ч. / С.М. Подреза, Г.С. Гуріна, О.М. Гришуткін, Т.Г. Остапенко. – К.: Зовнішня торгівля, 2016. – Ч.1. Міжнародні кредитно-розрахункові й валютні операції. – 328с.
6. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Правил реєстрації кореспондентських рахунків банків Національним банком України» від 15.08.2001р. №343 (Зі змін. та поповн.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0708-01>

Методичні рекомендації:

1. Опрацювати літературні джерела та відповісти на питання теми.
2. Опрацювати Постанову НБУ і описати основні положення функціонування кореспондентських відносин між банками України та банками Німеччини.

3. Опрацювати літературні джерела і охарактеризувати кроскультурні відносини між банками України та банками Бельгії.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризувати національну систему електронних платежів;
2. Визначити моделі обслуговування консолідованого кореспондентського рахунку банку.
3. Проаналізувати систему клірингових міжбанківських заліків.
4. Охарактеризувати процес формування резервів за коштами, розміщеними на кореспондентських рахунках в інших банках.
5. Де купують банки іноземну валюту для проведення міжнародних розрахунків?

**Тема 1.4. Засоби здійснення міжнародних платежів:
чеки, тратти, міжнародні платіжні доручення**

Теоретичне обґрунтування теми. Міжнародні платежі здійснюються за допомогою певних фінансових документів, до яких відносять чеки, векселі, платіжні доручення, телексні та телеграфні перекази, інструкції системи SWIFT. Розглянемо їх детальніше.

Чеки – це фінансові документи, які є дорученням зняти кошти з рахунку, визначеному у чеку, або перерахувати певну суму коштів в іноземний банк. Чек виписується особою, яка є власником коштів, і передається особі, що має зняти кошти, або одержати їх на свій рахунок у певному банку. Чеки є складовими чекової книжки, яка має форму суворої звітності. Ці чекові книжки та користування ними передбачають можливість зняття готівки з рахунку зазначеному в чеку. Чек – це довгостроковий метод платежу.

Векселі – це фінансові документи, які являють собою боргове зобов'язання. Вони можуть бути простими та переказними. Простий вексель є зобов'язанням боржника сплатити певну суму коштів певному бенефіціару, яке має бути нотаріально завіреним. Прости вексель виписується боржником і вимагає нотаріального завірення.

Переказний вексель – це боргове зобов'язання, що виписується бенефіціаром про те, що боржник заборгував певну суму коштів і має ці кошти повернути в певний термін. Оскільки переказний вексель виписується бенефіціаром, він вимагає акцепту (підтвердження). Після виписування переказного векселя, він має потрапити до боржника і цей боржник маж поставити свій підпис, завірений печаткою, на переказному векселі. Цей підпис є актом акцепту. Нотаріального завірення переказний вексельне вимагає. Мовою міжнародних фінансистів цій вексель називається «тратта».

Переказні векселі можуть бути таких типів:

- переказний вексель на пред'явника, коли відразу після пред'явлення певною особою цього векселя має бути здійснений платіж;
- терміновий вексель (тенор-вексель, вексель з узансом), коли надається період кредиту для оплати по векселю і у будь-який час протягом цього періоду може бути виставлений переказний вексель для оплати (цей період називається тенором чи узансом).

Банківська тратта – це чек, виписаний банком на один зі своїх банківських рахунків. Зауважимо, що коли банк виписує певний документ, то він приймає форму гарантування платежу і коли у боржника не буде чи не вистачить коштів на рахунку для платежу, їх має погасити банк, роблячи потім боржника своїм кредитувальником.

Міжнародні платіжні доручення передбачають, що їх використовують для надання банку доручення передати кошти від боржника бенефіціару. Міжнародні платіжні доручення виконують міжнародні банківські перекази з однієї країни до іншої. Переказ коштів можуть здійснюватися на основі поштових, телексних та SWIFT-переказів.

Сучасною і більш досконалою формою переказів є перекази за допомогою інструкцій системи SWIFT. Остання – це міжнародна телекомуникаційна мережа, за допомогою якої здійснюються міжбанківські перекази коштів від окремих клієнтів банків.

Питання (завдання) для самостійної роботи:

- 1.Що таке банківський переказ?
- 2.Як використовують векселі і чеки в міжнародних розрахунках?

3. Які ви знаєте види векселів?
4. Що таке дорожній чек і в яких випадках його використовують?

5. Який механізм використання єврочеків?

Список рекомендованої літератури:

1. Банківські операції: підручник / за ред. В.І. Міщенка, Н.Г. Слав'янської. – К.: Знання, 2010. – 227с.
2. Васюренко О.В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навч. посіб. / О.В. Васюренко, К.О. Волохата. – К.: Знання, 2009. – 63с.
3. Кривов'яз Т.В. Міжнародні кредитно-розрахункові операції в банках: навч. посіб. / за наук. ред. М.І. Сивульського. – К.: Університет «Україна», 2009. – 327с.
4. Петрашко Л.П. Валютні операції: навч. посіб. / Л.П. Петрашко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 271с.
5. Подреза С.М. та ін. Міжнародні фінансові операції та експортний контроль: навч. посібник: у 2-х ч. / С.М. Подреза, Г.С. Гуріна, О.М. Гришуткін, Т.Г. Остапенко. – К.: Зовнішня торгівля, 2016. – Ч.1. Міжнародні кредитно-розрахункові й валютні операції. – 328с.
6. Постанова Правління Національного банку України «Правила бухгалтерського обліку банками України операцій з чеками в іноземній валюті» від 04.09.2009р. №530 (Зі змін. та поповн.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>

Методичні рекомендації:

1. Охарактеризувати банківські операції з чеками, картками та векселями у міжнародних економічних відносинах.
 2. Написати реферат щодо використання тревел-чеків у поїздках українських менеджерів до США.
 3. Охарактеризувати діяльність міжнародних платіжних систем.
- Питання (завдання) для самостійної роботи:**
1. Охарактеризувати особливості операцій з дорожніми чеками.
 2. Проаналізувати особливості операцій з пластиковими картками.

3. Охарактеризувати послуги з переказу коштів фізичних осіб за кордон.
4. Охарактеризувати механізм розрахунків із використанням векселів.
5. Які види пластикових карток Ви знаєте?

Тема 1.5. Недокументарні та документарні форми міжнародних розрахунків

Теоретичне обґрунтування теми. Міжнародні розрахунки – це механізми переказування коштів від платника до бенефіціара. Всі методи розрахунків поділяються на дві великі групи: недокументарні та документарні. Вони відрізняються в залежності можливості використання товаросупровідних документів (транспортних, комерційних, фінансових, страхових тощо)

Отже, недокументарні - це ті методи розрахунків, які передбачають використання лише фінансових документів, а документи товаросупровідні не використовуються. До цих методів розрахунків відносять: авансовий платіж, оплата після відвантаження, оплата на відкритий рахунок.

Так, авансовий платіж – це передплата за поставленій товар, коли імпортер відправляє з початку кошти, а потім, після одержання коштів, експортер відправляє товар. Авансовий платіж може бути 100%-вий, та частковий. 100%-вий авансовий платіж передбачає, що експортер одержує всію суму за товар до його відвантаження. Така форма розрахунків досить інтенсивно регулюється державою, зокрема в Україні така форма не документарних розрахунків обмежена.

Оплата після відвантаження - це такий метод розрахунків, що передбачає відправлення товару експортером в певне місце відвантаження, яке визначається обраною умовою INCOTERMS'2010, і коли товар поставлено в цей пункт, імпортер розпоряджається про відправлення коштів. До одержання товару імпортером експортер отримує повну суму коштів за експортований товар.

Оплата на відкритий рахунок – це платіж, що передбачає відправлення товару експортером до одержання відповідних коштів. Тобто товар відправляється а кошти невідомо чи будуть сплачено. Цей метод використовують надзвичайно рідко, і він є несприятливим для експортера.

Документарні форми міжнародних розрахунків передбачають використання у механізмі саме товаросупровідних документів. Такими розрахунками є документарні акредитиви та документарні інкасо.

Так, документарний акредитив – це форма розрахунку, яка має три функції: гарантійну, платіжну та кредитну. Гарантійна функція акредитиву передбачає гарантування платежу для експортера та гарантування поставки товару для імпортера. Адже якщо коштів на рахунку імпортера не вистачить на дату платежу, їх має виділити банк імпортера – і це гарантування оплати. А якщо експортер не відвантажить товар, він не буде мати товаросупровідні документи, не зможе ці документи відправити у банк імпортера для засвідчення поставки, і, відповідно, не зможе отримати кошти. Адже кошти передаються лише після надання товаророзпорядчих документів. Платіжна функція акредитиву передбачає те, що ця форма відкривається для здійснення міжнародного переказу коштів від імпортера на користь бенефіціара – експортера. Кредитна функція виникає тоді, коли імпортер забажає нею скористуватися, тоді кошти експортеру виплачує банк імпортера і робіть цього імпортера своїм боржником. Імпортер виплачує банку необхідну суму коштів протягом року, адже акредитив – це короткострокові кредити (зі сплатою коштів у період не більше одного року).

Акредитиви можуть бути різних форм, але найпоширеніші з них – це:

- відзвійний акредитив – коли його може анулювати (відкликати) імпортер без погодження з іншими сторонами акредитива;
- безвідзвійний акредитив – коли відкликати його може будь-яка сторона, але з погодження інших учасників даного акредитива;
- непідтверджений акредитив – акредитив, в якому гарантію платежу надає лише один банк (банк-емітент, банк імпортера);

– підтверджений акредитив – це акредитив, в якому гарантію платежу надає крім банка-емітента ще один банк.

Інкасова форма міжнародних розрахунків передбачає, що без надання гарантії, банк-ремітент опрацьовує товаророзпорядчі документи і передає їх платнику лише після оплати чи акцепту переказного векселя. Інкасо може бути чистим та документарним:

– чисте інкасо – це інкасо, в якому використовуються лише фінансові документи;

– документарне інкасо - це інкасо, в якому використовуються товаророзпорядчі документи поряд з фінансовими, або тільки товаросупровідні документи.

Документарне інкасо може бути: Д/П (документи проти платежу) – коли товаророзпорядчі документи передаються платнику після оплати за поставлений товар; Д/А (документи проти акцепту) – коли товаросупровідні документи передаються боржнику після акцепту переказного векселя.

Питання (завдання) для самостійної роботи:

1. Які недокументарні форми платежів у міжнародних розрахунках Ви знаєте?

2. Чим відрізняється платіж на відкритий рахунок від авансового платежу?

3. Що являє собою документарний акредитив? Розкрийте механізм розрахунків за його допомогою.

4. Які документи використовують при угоді з акредитивом?

Список рекомендованої літератури:

1. Банківські операції: підручник / за ред. В.І. Міщенка, Н.Г. Слав'янської. – К.: Знання, 2010. – 227с.

2. Васюренко О.В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навч. посіб. / О.В. Васюренко, К.О. Волохата. – К.: Знання, 2009. – 63с.

3. Кривов'яз Т.В. Міжнародні кредитно-розрахункові операції в банках: навч. посіб. / за наук. ред. М.І. Сивульського. – К.: Університет «Україна», 2009. – 327с.

4. Петрашко Л.П. Валютні операції: навч. посіб. / Л.П. Петрашко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 271с.

5. Подрєза С.М. та ін. Міжнародні фінансові операції та експортний контроль: навч. посібник: у 2-х ч. / С.М. Подрєза, Г.С. Гуріна, О.М. Гришуткін, Т.Г. Остапенко. – К.: Зовнішня торгівля, 2016. – Ч.1. Міжнародні кредитно-розрахункові й валютні операції. – 328с.

6. Постанова Правління Національного банку України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001р. №2664-III (Зі змін. та поповн.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>

Методичні рекомендації:

1. Визначити відмінності між недокументарними та документарними формами міжнародних розрахунків

2. Написати реферат на тему «Акредитивна форма міжнародних розрахунків у діяльності комерційного банку (за вибором студента)»

3. Визначити особливості використання інкасової форми міжнародних розрахунків в Україні.

Питання (завдання) для самостійної роботи:

1. Надайте загальну характеристику використання в міжнародній сфері недокументарних форм розрахунків.

2. Визначте поняття «авансові платежі».

3. Визначте поняття «платіж на відкритий рахунок».

4. Охарактеризуйте сутність та особливості міжнародних розрахунків акредитивами.

5. Охарактеризуйте сутність і види інкаса.

Тема 1.6. Методи міжнародних короткострокових кредитів

Теоретичне обґрунтування теми. Всі міжнародні кредити поділяються на короткострокові (до 1 року); середньострокові (від 1 року до 3 років); довгострокові (більше 3 років).

Коли йдеться про короткострокові міжнародні кредити, то їх основними видами є: незабезпечений овердрафт, аванси під інкасо, облік переказних векселів, послуги з документарного акредитива, дружнє фінансування.

Отже, незабезпечений овердрафт – це кредит великої суми на короткий термів (до кількох діб) під високу відсоткову ставку.

Аванси під інкасо – коли банк проводить інкасо від імені експортера і при цьому надає експортеру аванс. Сума авансу може складати 80-90% від суми інкасо. Якщо методом інкасо є Д/П (документи проти платежу), то банківське забезпечення набирає форми контролю над товарами. Експортер за звичай надає заставний чи іпотечний лист.

Облік чи купівля векселів (чеків) банком – надання фінансування експортерам за чеки, виписані іноземними покупцями і, що підлягають оплаті за кордоном. Купівля зовнішнього інкасо – це купівля векселів, виписаних експортером на покупців за кордоном і, що підлягають сплаті за кордоном. Купівля векселів здійснюється перед відправленням векселів за кордон для інкасування.

Послуги з документарного акредитива, коли іноземний покупець може попросити свій банк про виставлення акредитива на користь експортера. Акредитив може передбачати негайний платіж експортеру, а також акцепт чи облік тратт.

Акцептні кредитні лінії (дружнє фінансування) надається кліринговими, торговими та іншими банками. Це угода, згідно з якою банк погоджується акцептувати векселі, виписані на нього експортером, під забезпечення у вигляді торгового векселя.

Питання (задання) для самостійної роботи:

- 1.Класифікація операцій із залучення та розміщення валютних ресурсів.
- 2.Міжнародні кредитні операції.
- 3.Принципи міжнародного банківського кредитування.
- 4.Умови погашення позики.
- 5.Ризики та способи захисту від них.

Список рекомендованої літератури:

1. Банківські операції: підручник / за ред. В.І. Міщенка, Н.Г. Слав'янської. – К.: Знання,2010. – 227с.
2. Васюренко О.В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навч. посіб. / О.В. Васюренко, К.О. Волохата. – К.: Знання, 2009. – 63с.

3. Кривов'яз Т.В. Міжнародні кредитно-розрахункові операції в банках: навч. посіб. / за наук. ред. М.І. Сивульського. – К.: Університет «Україна», 2009. – 327с.

4. Петрашко Л.П. Валютні операції: навч. посіб. / Л.П. Петрашко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 271с.

5. Подреза С.М. та ін. Міжнародні фінансові операції та експортний контроль: навч. посібник: у 2-х ч. / С.М. Подреза, Г.С. Гуріна, О.М. Гришуткін, Т.Г. Остапенко. – К.: Зовнішня торгівля, 2016. – Ч.1. Міжнародні кредитно-розрахункові й валютні операції. – 328с.

6. Постанова Правління Національного банку України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001р. №2664-III (Зі змін. та поповн.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>

Методичні рекомендації:

1.Охарактеризувати умови укладання міжнародних короткострокових кредитів.

2.Пдготувати есе про короткострокові кредити у міжнародних економічних операціях клієнтів певного комерційного банку (за вибором студента).

Питання для самоконтролю:

1. Фактори виникнення міжнародного кредиту?

2. Які функції виконує міжнародний кредит?

3. Які форми міжнародного кредиту Вам відомі? Дайте стислу характеристику окремих їх форм.

4. Назвіть та охарактеризуйте види комерційного кредиту.

5. Поясніть значення овердрафту.

6. У чому полягає відмінність акцептного кредиту від акцептно-рамбурсного?

Тема 1.7. Традиційні та нетрадиційні методи середньострокових міжнародних кредитів

Теоретичне обґрунтування теми. Традиційні середньострокові міжнародні кредити – це кредити, що не передбачають іншого,

крім грошового, забезпечення. До таких традиційних кредитів відносять:

1. Позики з фіксованою відсотковою ставкою – це кредити, в яких відсоткова ставка не змінюється протягом всього періоду відшкодування коштів. Видаються максимум на 2 роки і невеликими сумами;

2. Роловерні позики – це позики щ плаваючими відсотковими ставками. Кожна відсоткова ставка підлягає коректуванню через рівні часові проміжки – «роловери»;

3. Синдикативні ролoverні позики – це позики великої суми, що надаються синдикатом банків.

Нетрадиційні середньострокові міжнародні кредити – це кредити з забезпеченням у вигляді переказного векселя чи товарів (форма товарного кредиту). До цих кредитів відносять:

1. Експортний факторинг – продаж права на вимогу торгових боргів за негайне одержання готівки від експортної факторингової компанії, яка бере комісійні. Коли імпортер має борг за одержані товари і не може розрахуватися з цим боргом, він знаходить фінансову установу (за звичай – факторингову компанію) і ця установа проводить аудит рахунків боржника і, при позитивному рішенні, видає імпортеру кредит для погашення цього боргу. Кредит відшкодовує 75-80% боргу. Факторинг може бути з правом регресу, коли імпортер не може погасити кредит його відшкодування переноситься на експортера. В Україні факторинг здійснюють банки;

2. Форфейтинг – передбачає наявність зовнішньоторговельного контракту між експортером і імпортером. Товар поставлено а оплату експортер погодився одержати у вигляді переказного векселя, який акцептується імпортером. При необхідності для експортера вексель продається банку і боржником банку стає імпортер, а кошти за товар отримує експортер. Форфейтинг не буває з правом регресу.

3. Лізинг (форма товарного кредиту) – є також формою міжнародної оренди, поряд з рейтингом та хайрингом. Якщо оренда – це передача у тимчасове користування майна однієї особи іншій на основі періодичних платежів. Лізинг передбачає, що лізингодержувач бажає мати майно у тимчасове користування, яке

це майно викуповує лізингодавець у виробника техніки чи власника нерухомості, та укладає орендний контракт з лізингоодержувачем. Основою орендних платежів є амортизаційні відрахування. Лізинг може бути або з правом викупу, або без нього. Міжнародним вважається лізинг, коли хоча б одна сторона лізингової угоди знаходиться за кордоном. Типи міжнародного лізингу:

- фінансовий лізинг – це довгострокові відносини, які передбачають передачу майна в оренду на період, що дорівнює періоду амортизації;
- оперативний (операційний) лізинг – передбачає передачу майна у тимчасове користування терміном, що коротше амортизаційного періоду (це може бути будь-який період від 1 місяця до іншого тривалішого періоду);
- зворотній лізинг – передбачає, що виробник техніки стає її орендарем, продаючи цю техніку лізингодавцю і беручи цю техніку в оренду, таким чином виробник залишається з майном та має кошти на відкриття проектів з використання цього майна;
- чистий лізинг – це лізинг, в якому обслуговування, ремонт, страхування та повне забезпечення майна здійснює лізингоодержувач;
- дійсний лізинг – передбачає, що лізингодавців є декілька для можливості фінансування вкеликокоштовної орендної операції.

Питання (завдання) для самостійної роботи:

1. Дайте визначення міжнародного кредиту. Які його основні форми?
2. Охарактеризуйте комерційний та фінансовий міжнародні кредити.
3. Визначте відмінності між традиційними та нетрадиційними методами середньострочкових міжнародних кредитів.
4. Визначте особливості ролеверних міжнародних кредитів.
5. Охарактеризуйте факторинг та форфейтинг як нетрадиційних методів середньострочкового міжнародного кредитування.
6. Наведіть основні ознаки міжнародного лізингу.

Список рекомендованої літератури:

1. Банківські операції: підручник / за ред. В.І. Міщенка, Н.Г. Слав'янської. – К.: Знання, 2010. – 227с.
2. Васюренко О.В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навч. посіб. / О.В. Васюренко, К.О. Волохата. – К.: Знання, 2009. – 63с.
3. Подреза С.М. та ін. Міжнародні фінансові операції та експортний контроль: навч. посібник: у 2-х ч. / С.М. Подреза, Г.С. Гуріна, О.М. Гришуткін, Т.Г. Остапенко. – К.: Зовнішня торгівля, 2016. – Ч.1. Міжнародні кредитно-розрахункові й валютні операції. – 328с.
4. Постанова Правління Національного банку України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001р. №2664-III (Зі змін. та поповн.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>

Методичні рекомендації:

1. Підготувати розгорнуту доповідь щодо визначення відмінностей між традиційними та нетрадиційними методами середньострокового міжнародного кредитування.

2. Визначити рівень ефективності кожного з нетрадиційних методів кредитування (факторингу, форфейтингу та лізингу).

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення міжнародного фінансового лізингу.
2. Охарактеризуйте основні принципи Конвенції про міжнародний фінансовий лізинг.
3. Розкрийте сутність міжнародного лізингу згідно із Законом України «Про лізинг».
4. Перелічить домінантні особливості міжнародного лізингу.

МОДУЛЬ 2. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Тема 2.1. Експортний контроль у зовнішньоекономічній діяльності підприємств, що здійснюють активні валютно-фінансові операції

Теоретичне обґрунтування теми. Контроль за нерозповсюдженням зброї масового знищення (ЗМЗ), засобів її доставки, обмеження передач звичайних озброєнь та протидія тероризму є одним з важливих напрямів міжнародної діяльності та національної політики багатьох країн світу. Реалізація цієї політики на міжнародному рівні здійснюється завдяки діяльності ООН та відповідних міжнародних організацій із режимів експортного контролю. Міжнародна система експортного контролю направлена на координацію зусиль провідних країн в їх спільній боротьбі із загрозою розповсюдження озброєнь і пов'язаною із цим загрозою виникнення військових конфліктів, а також загрозою розповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки.

Термін «експортний контроль» є загальноприйнятним скороченим визначенням комплексу заходів із контролю за міжнародними передачами (експортом, імпортом, транзитом та ін.) товарів, які є надзвичайно чутливими з погляду їх впливу на:

- можливе розповсюдження ЗМЗ (ядерна, хімічна, біологічна, бактеріологічна та токсична зброя);
- можливе розповсюдження ракетних та інших безпілотних засобів доставки ЗМЗ;
- накопичення звичайних озброєнь, яке може бути дестабілізуючим фактором у певному регіоні;
- можливе використання зброї з терористичною метою;
- дотримання відповідних міжнародних зобов'язань держави.

За своєю суттю експортний контроль є засобом додаткового регулювання ЗЕД, але має іншу мету, ніж звичайні тарифні та нетарифні (адміністративні) методи регулювання такої діяльності. Додаткове регулювання ЗЕД інструментами експортного контролю має ознаки нетарифного (адміністративного) регулювання, його метою є не економічні показники, а показники забезпечення національної безпеки держави та гарантії міжнародного миру.

Досягнення мети експортного контролю забезпечується шляхом «втручання» у зовнішньоекономічну діяльність через застосування контролюючих процедур стосовно міжнародних передач «чутливих» товарів. Застосування таких процедур зумовлено необхідністю забезпечення насамперед національної безпеки країни та виконання нею міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження ЗМЗ та

засобів її доставки, а також щодо обмеження дестабілізуючих передач звичайних озброєнь та протидії тероризму.

Питання (завдання) для самостійної роботи:

1. Дайте визначення експортного контролю у зовнішньоекономічній діяльності підприємства.
2. Охарактеризуйте товари, що підпадають під експортний контроль в Україні.

Список рекомендованої літератури:

1. Васюренко О.В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навч. посіб. / О.В. Васюренко, К.О. Волохата. – К.: Знання, 2009. – 63с.
2. Кривов'яз Т.В. Міжнародні кредитно-розрахункові операції в банках: навч. посіб. / за наук. ред. М.І. Сивульського. – К.: Університет «Україна», 2009. – 327с.
3. Петрашко Л.П. Валютні операції: навч. посіб. / Л.П. Петрашко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 271с.
4. Подрєза С.М. та ін. Міжнародні фінансові операції та експортний контроль: навч. посібник: у 2-х ч. / С.М. Подрєза, Г.С. Гуріна, О.М. Гришуткін, Т.Г. Остапенко. – К.: Зовнішня торгівля, 2016. – Ч.2. Основи експортного контролю. – 316 с.
5. Постанова Правління Національного банку України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001р. №2664-III (Зі змін. та поповн.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>

Методичні рекомендації:

1. Визначити схеми здійснення експортного контролю підприємствами України.
2. Написати реферат щодо участі Україні у світових ринках товарів, що підпорядковуються режиму експортного контролю

Питання для самоконтролю:

1. Обмеження та заборони, пов'язані із виконанням рішень Ради Безпеки ООН.
2. Ембарго, що встановлене Радою Безпеки ООН щодо визначених держав.
3. Застереження Ради Безпеки ООН щодо визначених держав.

Тема 2.2. Гарантії подолання ризиків в міжнародних кредитно-розрахункових та валютних операціях

Теоретичне обґрунтування теми. Будь-яке існування – це ймовірність настання несприятливих подій. Тобто несприятлива подія може відбутися, а може й не відбутися. Повністю уникнути її цього неможливо, але можна прийняти застережливі заходи і зменшити ризик настання неприємностей. Уміння ризикувати – це вміння проводити межу між вправданим та невиправданим ризиком та виживати.

Як економічне явище ризик є подією, настання якої додатково впливає на економічні процеси і відповідно деформує економічні результати. Якщо така подія, як ризик, відбулася, то відбудеться й економічний результат цього – позитивний, негативний або нульовий.

Залежно від можливого результату ризики можна поділити на чисті і спекулятивні.

Чисті ризики виникають при явній загрозі і ведуть до негативного і в кращому разі до нульового результату.

Спекулятивні ризики відрізняються від чистих ризиків тим, що їх можна уникнути, але не відміну від чистих вони ведуть до отримання як позитивного, так і негативного чи нульового результату.

Залежно від основних причин виникнення, ризики поділяються на багато видів: природничі, екологічні, політичні, транспортні, комерційні тощо.

Ризик є обов'язковим елементом економіки. Поява ризику як невід'ємної частини економічного процесу – об'єктивний економічний закон.

Банківська діяльність неминуче пов'язана з ризиками. Які б зусилля не робив банк для мінімізації ризиків, вони завжди існують – питання в їх розмірі. Під ризиком у банківській діяльності розуміють можливість втрати ліквідності або отримання фінансових збитків. За частотою настання та глибиною негативних наслідків несприятливих подій банківська діяльність є чи не найризикованишою з усіх видів економічної діяльності.

Існує багато класифікацій ризиків у банківській діяльності. залежно від джерел походження, головними банківськими ризиками є – кредитний, процентний, ризик ліквідності та валютний ризик.

Кредитний ризик – це ризик, пов’язаний з ймовірністю неповернення кредитів та несплати процентів за ними в наслідок невиконання боржником своїх зобов’язань перед банком.

Процентний ризик – ризик, пов’язаний насамперед з невизначеністю часу та напрямку майбутніх змін процентних ставок. Для банків, де позички є головними видами активів, процентний ризик – це ризик падіння ціни активів через зміну норми процента, ризик зменшення процентної маржі банку, ризик зміни вартості активів і пасивів унаслідок зміни процентних ставок, це ймовірність зменшення спреду між процентними доходами та витратами, невизначеність доходу від цінних паперів з фіксованим доходом, що виникає унаслідок ралтових коливань вартості активів через зміну процентної ставки.

Ризик ліквідності – виникає тільки тоді, коли ліквідні активи банку недостатні для покриття короткострокових зобов’язань банку. При виникненні такої події банк мусить покрити свої зобов’язання за рахунок конвертації в грошові кошти своїх неліквідних активів з наступним капітальним збитком.

Валютний ризик – це ризик втрат у зв’язку з несприятливою зміною вартості іноземної валюти відносно валюти держави, де розміщений банк. Валютний ризик – це передусім імовірність того, що зміна курсів іноземних валют призведе до збитків унаслідок зміни ринкової вартості активів і пасивів.

Питання (завдання) для самостійної роботи:

1. Поняття ризику як економічної категорії.
2. Види валютного ризику та їх ідентифікація.
3. Аргументи «за» та «проти» страхування валютних ризиків.
4. Практика оцінки валютних курсів.

Список рекомендованої літератури:

1. Банківські операції: підручник / за ред. В.І. Міщенка, Н.Г. Слав’янської. – К.: Знання, 2010. – 227с.

2. Кривов'яз Т.В. Міжнародні кредитно-розрахункові операції в банках: навч. посіб. / за наук. ред. М.І. Сивульського. – К.: Університет «Україна», 2009. – 327с.

3. Петрашко Л.П. Валютні операції: навч. посіб. / Л.П. Петрашко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 271с.

4. Подреза С.М. та ін. Міжнародні фінансові операції та експортний контроль: навч. посібник: у 2-х ч. / С.М. Подреза, Г.С. Гуріна, О.М. Гришуткін, Т.Г. Остапенко. – К.: Зовнішня торгівля, 2016. – Ч.1. Міжнародні кредитно-розрахункові й валютні операції. – 328с.

5. Постанова Правління Національного банку України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001р. №2664-III (Зі змін. та поповн.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>

Методичні рекомендації:

1. Написати реферат на тему: «Особливості страхування валютних ризиків підприємствами – суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності».

2. Побудувати блок-схеми системи подолання валютних, кредитних та бухгалтерських ризиків.

Питання для самоконтролю:

1. Перерахуйте види ризиків, з якими зіткається компанія, залучена до зовнішньоекономічної діяльності. Як їх ідентифікувати?

2. Охарактеризуйте інструменти хеджування трансакційних валютних ризиків, узагальніть переваги та недоліки кожного з розглянутих інструментів.

3. Які стратегії застосовуються міжнародним фінансовим менеджером при хеджуванні конкурентних ризиків?

4. Перелічить основні методи хеджування бухгалтерських ризиків.

Тема 2.3. Правові основи регулювання міжнародних кредитно-розрахункових та валютних операцій в Україні

Теоретичне обґрунтування теми. В Україні діє Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993. Цей Декрет визначає поняття валютного регулювання як систему заходів щодо формування валютних курсів, створення стабілізаційного фонду для української валюти, здійснення конверсійних операцій, формування розрахункової культури суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створення основ для використання послуг банків з надання кредитів у національній та іноземній валютах.

Декрет стає основою для формування валютної політики: поточної та перспективної. Поточна валютна політика стосується визначення валютних курсів та роботи з контрагентами міжнародних контрактів щодо декларування валютної виручки. Ця політика формує сьогоденні питання валютного регулювання, які виникають у Національного банку України, у комерційних банків країни та у суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Перспективна валютна політика передбачає, що необхідно вжити заходів для співпраці з міжнародними фінансовими установами такими, як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк (і його складовими), Європейський банк реконструкції та розвитку тощо.

Інструментами валютної політики України є: ліцензування операцій уповноважених банків з валютними цінностями; ліцензування валютних операцій уповноважених банків з банкнотами іноземних валют; корегування валютної позиції уповноваженого банку; ліцензування операцій одержання кредитів від іноземних кредиторів в іноземній валютах.

Так, ліцензування операцій уповноважених банків з валютними цінностями передбачає, що для можливості проводити операції з валютою уповноважений банк має одержати ліцензію. Таких операцій нараховується до 30. Коли уповноважений банк бажає одержати дозвіл на проведення всіх валютних операцій, то він отримує генеральну ліцензію. Якщо – на лише певну кількість з всього переліку валютних операцій – то отримує індивідуальну ліцензію.

Операції з банкнотами іноземних валют передбачають видачу індивідуальної ліцензії, яка покриває весь спектр операцій з банкнотами іноземних валют.

Валютна позиція уповноваженого банку – це співвідношення вимог та зобов'язань банку в іноземній валютах. Коли вимоги

співпадають із зобов'язаннями – це закрита валютна позиція. Коли вимоги та зобов'язання банку не співпадають, йдеться про відкриту валютну позицію. Коли вимоги більше зобов'язань – це довга валютна позиція. Коли зобов'язання більше вимог – це коротка валютна позиція. Національний банк віdstежує валютну позицію уповноважених банків з метою віdstеження збільшення чи зменшення попиту та пропозиції щодо іноземної валюти.

Національний банк України видає дозвіл банкам та суб'єктам господарювання на одержання кредиту в іноземній валюті від іноземного кредитора. Для зниження валютних ризиків ці операції підлягають ліцензуванню.

З метою проведення поточної та перспективної валютної політики Національний банк України використовує комбінацію вище зазначених інструментів.

Питання (завдання) для самостійної роботи:

1. Зовнішньоекономічний потенціал України як фактор активізації валютно-фінансових відносин.
2. Основні документи в галузі регулювання валютної сфери економіки України.
3. Становлення валютного та фінансового ринків України.
4. Проблеми та перспективи входження України в міжнародну валютно-фінансову систему.
5. Міжнародна платоспроможність України.

Список рекомендованої літератури:

1. Банківські операції: підручник / за ред. В.І. Міщенка, Н.Г. Слав'янської. – К.: Знання, 2010. – 227с.
2. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: Підручник. – 5-те видання, переобр. і доп. – К.: Знання, 2008. – 582с.
3. Васюренко О.В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навч. посіб. / О.В. Васюренко, К.О. Волохата. – К.: Знання, 2009. – 63с.
4. Петрашко Л.П. Валютні операції: навч. посіб. / Л.П. Петрашко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 271с.
5. Подрєза С.М. та ін. Міжнародні фінансові операції та експортний контроль: навч. посібник: у 2-х ч. / С.М. Подрєза, Г.С. Гуріна, О.М. Гришуткін, Т.Г. Остапенко. – К.: Зовнішня торгівля,

2016. – Ч.1. Міжнародні кредитно-розрахункові й валютні операції.
– 328с.

Методичні рекомендації:

1. Підготувати есе та тему: «Валютне регулювання в Україні та можливості подолання валютних загроз».
2. Визначити умови досягнення відповідності Україною економічних стандартів зони Євро.

Питання для самоконтролю:

1. Які форми надання фінансової допомоги Україні з боку МВФ?
2. Охарактеризуйте етапи співробітництва України і МВФ.
3. Які особливості інвестиційного фінансування, яке здійснює Світовий банк?
4. У чому особливість співробітництва України і ЄБРР?

**Тема 2.4. Міжнародне валютно-фінансове право
як засіб регулювання міжнародних
кредитно-розрахункових та валютних операцій**

Теоретичне обґрунтування теми. Міжнародне валютно-фінансове право це система міжнародно-правових норм, які регулюють міжнародні валютно-фінансові відносини. Джерела права – міжнародні договори, судова та арбітражна практика, міжнародні звичаї, уніфіковані акти міжнародних організацій. Міжнародне валютно-фінансове право має свій предмет правового регулювання – міжнародні валютно-фінансові відносини.

Організаційно-правовий механізм міжнародної валютної системи характеризується тенденціями та діяльністю міжнародних фінансових установ.

Отже, до тенденцій розвитку міжнародного валютно-фінансового права відносять:

- структурними ланками організаційно-правового механізму міжнародної валютно-фінансової системи є держави;
- посилюється вплив держав на міжнародні валютно-фінансові відносини;
- кожна держава визначає свою валютну політику, яка здійснюється за допомогою державних банків (в США – це

Федеральна резервна система; в Англії – Банк Англії; у Франції – Французький Банк; у Німеччині – Німецький федеральний Банк);

– поява неурядових міжнародних валютно-фінансових структур.

Групи міжнародних кредитних організацій і фондів відіграють значну роль у розвитку міжнародних валютно-фінансових відносин:

– організації та фонди як спеціалізовані органи ООН (МВФ, МБРР, Спеціальний фонд ООН, Фонд капітального розвитку ООН, Міжнародна фінансова корпорація тощо);

– міжнародні організації європейського континенту (Банк міжнародних розрахунків, Європейська валютна система, Європейський інвестиційний банк, Північний інвестиційний банк, Міжнародний кооперативний банк, Європейська федерація асоціацій кредитних інститутів);

– міжнародні азійські організації (Азійський банк розвитку, Ісламський банк розвитку, Азійський кліринговий союз, Фінансова корпорація АСЕАН);

– міжнародні африканські та латиноамериканські організації (Африканський банк розвитку, Міжамериканський банк розвитку).

Основою міжнародного валюто-фінансового права є міжнародні кредитні угоди як домовленості між державою-кредитором і державою-боржником, на основі яких держава-кредитор надає державі-боржнику конкретну суму коштів чи надає їй товари, а держава-боржник має у певний термін погасити суму боргу на передбачених угодою умовах та сплатити цю суму в рамках відсоткової ставки за користування кредитом.

Питання (задання) для самостійної роботи:

1. Форми національного регулювання валюто-фінансових потоків.

2. Облікова (дисконтна) та девізна валютна політика держави.

3. Традиційні методи валютного регулювання (девальвація та ревальвація).

4. Валютні обмеження та валютні ризики.

5. Спеціальні (вільні) економічні зони. Оффшорні центри.

6. Удосконалення міжнародної системи регулювання світових фінансів.

Список рекомендованої літератури:

1. Банківські операції: підручник / за ред. В.І. Міщенка, Н.Г. Слав'янської. – К.: Знання, 2010. – 227с.
2. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: Підручник. – 5-те видання, переоб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 582с.
3. Васюренко О.В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навч. посіб. / О.В. Васюренко, К.О. Волохата. – К.: Знання, 2009. – 63с.
4. Кривов'яз Т.В. Міжнародні кредитно-розрахункові операції в банках: навч. посіб. / за наук. ред. М.І. Сивульського. – К.: Університет «Україна», 2009. – 327с.
5. Петрашко Л.П. Валютні операції: навч. посіб. / Л.П. Петрашко. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 271с.
6. Подреза С.М. та ін. Міжнародні фінансові операції та експортний контроль: навч. посібник: у 2-х ч. / С.М. Подреза, Г.С. Гуріна, О.М. Гришуткін, Т.Г. Остапенко. – К.: Зовнішня торгівля, 2016. – Ч.1. Міжнародні кредитно-розрахункові й валютні операції. – 328с.

Методичні рекомендації:

1. Написати есе на тему «Історичні особливості формування міжнародного валютного права».
2. Побудувати блок-схему впливу міжнародних валютно-фінансових відносин на міжнародні кредитно-розрахункові відносини.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке валютне регулювання?
2. Дайте визначення валютної політики.
3. Назвіть характерні риси облікової та девізної політики.
4. Які особливості валютного демпінгу?
5. У чому особливості застосування валютних обмежень?

Навчальне видання

**МІЖНАРОДНІ КРЕДИТНО-РОЗРАХУНКОВІ ТА
ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ**
Методичні рекомендації
щодо самостійної роботи студентів
спеціальності 073 «Менеджмент»
спеціалізації
«Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»

Укладачі: ОСТАПЕНКО Тетяна Геннадіївна
КУЗНЄЦОВА Тетяна Вікторівна
ДАНІЛОВА Ельвіра Ігорівна